

جایگاه خودپردازها در شبکه بانکی

محمد وطن پور - کارشناس امور بانکی

مقدمه

با توجه به رشد روزافزون فناوری اطلاعات و شبکه‌های ارتباطی، انتظارات از شبکه مالی و بانکی کشورها دچار تغییرات اساسی شده است. مقصد نهایی این تحول نیز استقرار دولت الکترونیک (E-Government) با تمامی ابعاد آن متشکل از تجارت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، آموزش الکترونیک و... می‌باشد.

یکی از عمده‌ترین مزایای این رویکرد، کاهش هزینه‌ها و افزایش سرعت انجام امور است، ولیکن این مزایا به علت فقدان هماهنگی بین زیربخش‌ها و شبکه الکترونیک سراسری، در برخی از کشورها کارکرد مناسبی نداشته است. یکی از عمده‌ترین دلایل این امر هم اقدامات جزیره‌ای بخش‌های مختلف برای راه‌اندازی بخشی از این پروژه بزرگ است که از لحاظ برقراری ارتباط بین بخش‌های مختلف مشکلات عدیده‌ای را به وجود آورده است. از طرف دیگر، می‌توان به عدم رشد همسان استفاده‌کنندگان و اطلاعات مدیران و امکانات موجود در گستره جغرافیایی اشاره کرد که موجب شده است تا با وجود حضور دولت الکترونیک، هماهنگی لازم برای کاهش هزینه مبادله در بخش مالی کشورها رخ ندهد.

بانکداری الکترونیک

از جمله تحولات در بخش مالی، تحویل و وصول حواله‌های مالی از طریق کانال‌های الکترونیکی است. اینگونه بانکداری، دارای مزایا و معایبی است که به طور خلاصه می‌توان به شرح زیر به آنها اشاره کرد:

- بهبود شدن اندازه بانک‌ها.
- تغییر نسبت هزینه‌های بانک.
- صرفه‌جویی در هزینه و وقت مشتریان.
- استفاده از بازدهی نسبت به مقیاس.

۵) بهبود شاخص‌های رقابت در صنعت بانکداری و بازار پول و سرمایه.

معایب:

- افزایش احتمال شیوع پولشویی.
  - امکان بروز بحران‌های مالی.
  - کنترل پایین‌تر مقامات پولی بر عرضه پول.
  - افزایش بی‌ثباتی در نرخ ارز.
- هریک از این موارد خود می‌تواند موضوع بحثی مستقل باشد، اما به طور اخص در این مقاله، سعی داریم تا ضمن نگاهی به وضعیت موجود بانکداری الکترونیک در سراسر کشور، شاخص‌های مهم استانی را بررسی نماییم.

وضعیت جغرافیایی بانکداری الکترونیک به تفکیک استانی

برای ترسیم وضعیت جغرافیایی بانکداری الکترونیکی لازم است که در گام اول تعداد دستگاه‌های خودپرداز (ATM) و سهم و رتبه استان‌ها در این زمینه را مورد توجه قرار دهیم (جدول شماره یک).

بر اساس اطلاعات جدول شماره یک و بررسی آمار مربوط به سهم سپرده‌های استانی و تسهیلات اعطایی، می‌توان به این واقعیت پی برد که توان اقتصادی استان‌ها، میزان منابع مالی موجود، سطح سواد و برخورداری از شاخص‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی، از مهمترین عوامل موثر بر شاخص رشد دستگاه‌های ATM می‌باشند. مطابق این جدول، استان تهران با برخورداری از ۱۱۷۰ دستگاه و سهم ۳۶ درصدی، رتبه اول دستگاه‌های ATM را دارا می‌باشد و استان کهگیلویه و بویراحمد با تعداد ۲۲ دستگاه و سهم ۰/۶ درصدی، رتبه ۲۹ را به خود اختصاص داده است.

درواقع، تمرکز دفاتر مرکزی شرکت‌های بزرگ دولتی و خصوصی، حضور فعال شرکت‌های خارجی و تولیدکنندگان

بهبود شدن اندازه بانک‌ها و بهبود شاخص‌های رقابت در صنعت بانکداری و در بازار پول و سرمایه، از جمله دستاوردهای مثبت به‌کارگیری بانکداری الکترونیک است.

جدول شماره یک
تعداد دستگاه‌های ATM بانک‌های دولتی در استان‌ها (۱۳۸۴/۶/۳۱)

ردیف	استان‌ها	دستگاه‌های ATM	
		تعداد	سهم درصد
۱	تهران	۱۱۷۰	۳۶/۰
۲	خراسان	۲۲۶	۶/۶
۳	اصفهان	۲۲۲	۶/۴
۴	فارس	۱۷۷	۵/۱
۵	خوزستان	۱۲۸	۳/۷
۶	مازندران	۱۲۰	۳/۵
۷	آذربایجان شرقی	۱۱۶	۳/۴
۸	گیلان	۹۵	۲/۸
۹	کرمان	۹۴	۲/۷
۱۰	آذربایجان غربی	۸۵	۲/۵
۱۱	کرمانشاه	۸۱	۲/۴
۱۲	یزد	۶۹	۲/۰
۱۳	همدان	۶۵	۱/۹
۱۴	گلستان	۶۳	۱/۸
۱۵	سیستان و بلوچستان	۶۲	۱/۸
۱۶	مرکزی	۶۲	۱/۸
۱۷	کردستان	۵۹	۱/۷
۱۸	هرمزگان	۵۹	۱/۷
۱۹	قم	۵۷	۱/۷
۲۰	سمنان	۵۳	۱/۵
۲۱	بوشهر	۵۲	۱/۵
۲۲	مناطق آزاد	۵۲	۱/۵
۲۳	اردبیل	۵۰	۱/۵
۲۴	زنجان	۴۸	۱/۴
۲۵	لرستان	۴۷	۱/۴
۲۶	قزوین	۴۳	۱/۲
۲۷	چهارمحال و بختیاری	۳۶	۱/۰
۲۸	ایلام	۳۳	۱/۰
۲۹	کهگیلویه و بویراحمد	۲۲	۰/۶
	جمع کل	۳۴۴۶	۱۰۰/۰

را بر آن می‌دارد تا به منظور گسترش فرهنگ و بهبود شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی دیگر مناطق کشور، اقدامات هماهنگ و همه‌جانبه‌ای را در دستور کار قرار دهند.

بانک‌های خصوصی و دولتی در عرصه بانکداری الکترونیک

سه شاخص مهم برای شناسایی چگونگی گسترش بانکداری الکترونیک طی سال‌های اخیر، همانا تعداد دستگاه‌های ATM، تعداد کارت‌های ATM و شعب مجهز به جاری فراگیر شبکه online می‌باشد. جداول شماره دو و سه و

تمامی صنایع کشور در استان تهران باعث شده است که رتبه اول در تمامی شاخص‌های مثبت بانکی استان مذکور در حداکثر ممکن قرار گیرد. این امر از یک طرف، نوعی تمرکز را ایجاد نموده، و از طرف دیگر، موجبات رشد همسان موردنیاز دولت الکترونیک و بانکداری الکترونیک را در سراسر کشور به خطر انداخته است. قطعاً سیاست‌های تمرکززدایی دولت نهم در این زمینه می‌تواند تا حدودی باعث رشد شاخص‌های دیگر استان‌ها شود. این شکاف بین شاخص‌های استان تهران در مقایسه با استان‌های رتبه دوم، نشان‌دهنده وجود شدت بحران در این حوزه می‌باشد و همین امر سیاستگذاران حوزه فناوری اطلاعات کشور

در اثر استفاده از بانکداری الکترونیک، احتمال شیوع پولشویی و امکان بروز بحران‌های مالی افزایش می‌یابد.

جدول شماره دو
تعداد دستگاه‌های ATM در بانک‌های دولتی و خصوصی

شرح	پایان سال ۸۳	شهریور ۸۴	درصد رشد	سهام در پایان ۸۳	سهام در شهریور ۸۴
بانک‌های تجاری	۲۴۹۷	۲۹۸۷	۲۰	۸۶	۸۴/۷
بانک‌های تخصصی	۳۵۰	۴۵۹	۳۱	۱۲/۱	۱۳
جمع دولتی	۲۸۴۷	۳۴۴۶	۲۱	۹۸	۹۷/۷
بانک‌های خصوصی	۵۷	۸۲	۴۴	۲	۲/۳
کل شبکه بانکی	۲۹۰۴	۳۵۲۸	۲۱	۱۰۰	۱۰۰

جدول شماره سه
تعداد کارت‌های ATM

شرح	پایان سال ۸۳	شهریور ۸۴	درصد رشد	سهام در پایان ۸۳	سهام در شهریور ۸۴
بانک‌های تجاری	۶,۲۵۷,۱۲۳	۸,۲۴۶,۴۶۴	۳۰	۸۵/۵	۸۲/۷
بانک‌های تخصصی	۶۲۵,۳۵۶	۱,۰۱۱,۲۹۶	۶۲	۸/۴	۱۰/۱
جمع دولتی	۶,۹۸۲,۴۷۹	۹,۲۵۷,۷۶۰	۳۳	۹۳/۹	۹۲/۸
بانک‌های خصوصی	۴۵۲,۹۳۳	۷۱۴,۸۵۳	۵۸	۶/۱	۷/۲
کل شبکه بانکی	۷,۴۳۵,۴۱۲	۹,۹۷۲,۶۱۳	۳۴	۱۰۰	۱۰۰

جدول شماره چهار
شعب مجهز به جاری فراگیر شبکه online

شرح	پایان سال ۸۳	شهریور ۸۴	درصد رشد	سهام در پایان ۸۳	سهام در شهریور ۸۴
بانک‌های تجاری	۵۶۱۵	۷۰۷۵	۲۶	۸۹/۶	۹۱
بانک‌های تخصصی	۵۲۲	۵۴۱	۴	۸/۳	۷
جمع دولتی	۶۱۳۷	۷۶۱۶	۲۴	۹۸	۹۸
بانک‌های خصوصی	۱۲۷	۱۵۳	۲۰	۲	۲
کل شبکه بانکی	۶۲۶۴	۷۷۶۹	۲۴	۱۰۰	۱۰۰

معاملات و انتقالات وجوه به‌شدت کاهش یابد و وسعت خدمت‌رسانی در شبکه بانکی نیز حاصل شود.

شایان ذکر است که کارکرد متفاوت دستگاه‌های ATM برای پرداخت وجه نقد، عموماً ناشی از فقدان زیرساخت‌های مناسب می‌باشد و در بسیاری از موارد، از جمله گسترش فروشگاه و ایستگاه‌های دارای POS، دردسترس بودن دستگاه‌های ATM، پذیرش انواع کارت‌های اعتباری برای خرید توسط تمامی فروشندگان و پرداخت‌کنندگان وجوه، راهی در جهت کاهش نیاز به وجه نقد دستگاه‌های ATM تلقی می‌شود.

در این راستا، نقش بانک مرکزی و به‌طور مشخص اداره نظام‌های پرداخت غیرقابل چشم‌پوشی است و مجمع عمومی بانک‌ها و شورای عالی بانک‌ها نیز می‌توانند به عنوان هدایتگر سیاست‌های عملیاتی بانکی، نقشی بسزا در این زمینه ایفا نمایند.

چهار به ترتیب برای مقایسه این شاخص‌ها در پایان سال ۸۳ و شهریور ۸۴ و رشد آنها طی این دوره به تفکیک بانک‌های دولتی تجاری و تخصصی و بانک‌های خصوصی ارایه شده‌اند. ارقام ارایه‌شده نشان می‌دهند که بانک‌های خصوصی به علت کوچک بودن و در حال گسترش بودن، از لحاظ به‌کارگیری ابزارهای مزبور نسبت به دیگر بانک‌های شبکه جلوتر می‌باشند.

به طوری که می‌توان انتظار داشت، به علت رشد بخش خصوصی در حوزه بانکداری، شبکه بانکی کشور برای حفظ مشتریان خود ناچار به رقابت خواهد بود و این رقابت در نهایت منجر به گسترش و بهبود شاخص‌های کلی شبکه بانکی خواهد شد که از زیرساخت‌های توسعه کشور تلقی می‌شود.

بدیهی است که با بهبود و گسترش عملکرد دستگاه‌های پایانه فروش (POS) در سراسر کشور و دسترس آسانتر به خدمات اینترنت، جای امیدواری است که هزینه مبادله در

توان اقتصادی استان‌ها، میزان منابع مالی موجود، سطح سواد و برخورداری از شاخص‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی، از مهمترین عوامل موثر بر شاخص رشد دستگاه‌های ATM می‌باشند.